

Bəxtiyar ASLAN

NƏQLİYYAT

Səhər obaşdan yol kənarında dayanıb gözləməyə başladım. Bir gözüm kəndin yuxarısındakı həmin kiçik tərədə idi. Bir nəqliyyat; traktor, yük maşını, avtobus, yaxud... Yaxud? Başqa nə keçər ki bu yoldan? Bir nəqliyyat, deməli... “Nəqliyyat” deyir atam. Yoxuşun başından burnu görünərsə, sonra gəlib yavaşlayaraq yanaşsa, yanaşmış dayanmışdı. Beləcə, kim bilir, daha nə qədər gözləyəcəyik? Hər dəfə eyni şey olmurmu? Lakin keçən bazar? Hələ yola çıxar-çıxmaz bir yük maşını gəlməmişdimi? Bəzən bəxtin gətirir, qonşu kəndlərdən birindən kimsə bazar günü qəsəbəyə odun aparmaq fikrinə düşür. Yaxud payızda, üzüm yeşikləri yüklənmiş traktor yedəyində, ya da yük maşınının banında. Yolda bir gözləyən gördümü, dayanar, götürər bizim bu yerlərin adamı. Yolda qalıblar, bilirlər yolda qalmağın nə olduğunu. Bir də bazar günləri gözləyənlərin hamısının tələbə olduqlarını

bilirlər, oxuyanı sevərlər buralarda. Hər kənddə iki-üç uşaq var. Bizim kənddən də bircə mən. Qarabəkirlərin Ümməti də var, amma anası-atası onun arxasınca düşüb qəsəbəyə köçdülər. Ümmətin nəqliyyat gözləmək kimi bir dərdi yox.

Günəş yüksəldikcə sümüklərim isinər, sanmışdım, olmadı. Hava getdikcə küləkli olur. Arxada Mədətsiz dağının başına ağlar düşməyə başlamış. Dağlar ixtiyardır. İkinci gün kompozisiya dərsmiz var. Türkşen hoca... Bunu unutmasam, dağların saçının ağardığından-filan bəhs etsəm, mütləq on bal verər. Türkçə dərsmə üç bal qatqısı olur kompozisiyanın. Mövzuları da tapıram onsuz da, beş də ordan, səkkiz etdimi. Gəl-gələlim, bir də iki ballıq dil bilgisi var. Türkşen hoca, “Dil bilgisini də mənimsəyə bilsən, on verəcəyəm sənə” deyir, “On verəcəyəm”. Mənimsəyə bilmirəm heç cür. Hey səkkiz, hey səkkiz. Lakin bu dəfə on almaqda qərarlıyam. Atam gündəliyimdə bir on görsün... Gündəlikdəki onun xəyalı isitmir mənə, dişlərim şaqqaşlaq bir-birinə dəyməyə başladı. Əynimdə mövsümlük bir pencək, – böyük qardaşımın köhnəsi, – pencəyin altından anamın toxuduğu qısa qollu süni bir köynək. Və yaxalı. Pencəkdən keçən soyuğun qarşısını omu alacaq, canım? Atam daha bir siqaret yandırır. Hövsələsi daralıb. Ağılından qəsəbəyə köçmək keçir. Mənə belə pərişan görmək istəmir artıq. Lakin necə? Qəsəbəyə necə köçəcək? Orda neyləyəcək, bir çətən külfəti nəylə saxlayacaq? Əli iş tutmaz ki. “Rəncbərlik biz, oğlum, rəncbər” deyər, “Siz oxuyun, qurtarın özünü. Həm özünü, həm məmləkəti. Dəyyuslara buraxmayın bu yurdları”. Atamın “dəyyus” dedikcə gözlərinin önündən onlarca millət vəkili fotosəklinin keçdiyini anlamam üçün illər keçməsi lazım gələcək.

Atamın yurd dediyi Mədətsiz dən döşünə söykənmiş kənd evləridir. Lakin o kənd evlərindən başlayıb bütün ölkəni başdan-sona

dolaşan, sarıb-sarmalayan, uğrunda heç göz qırpmadan ölünəcək bir sevgidən bəhs etməkdədir. Onun Mədətsiz döşüylə, üzüylə sərhədlənmiş coğrafiyası o sevgiyə bollaşib genişlənir, üfüqləri çatır-çatır yırtaraq böyük bir coğrafiya olur. Məni bu üzdən israrla, bütün imkansızlıqlara rəğmən oxutduğunu bilirəm. Yoxsa bu küləkdə hansı ata övladını çöldən gələn bir yük maşınına, traktor qoşqusuna əmanət edər ki!

Küveytin kənarından qurumuş otları toplayır, barmaqlarını dırmıx kimi işlədərək. Bir kibrit çalıb yandıracaq. Otların üstünə neçə vaxtdır yağış yağır, çiskin düşür. Çətin alışırlar, şapkasını çıxarıb yelpik kimi istifadə eləyir. İliq bir duman bürüyür üzünü. Alovun başında çöməlib əllərimizi isindiririk. Bir siqaret də yandırır. Gözləri nəmli. Dumandandır, yəqin. Bir az qızınca ayağa qalxıb sağa-sola qaçır, əllərini sipər eləyərək uzaq tarlalara, geri dönüb ümitsizcə bağlara baxır. Bir yük maşını, bir traktor görsə, ümidlənəcək. Yoxuşa doğru qulaq verir, bir səs, bir motor uğultusu... Yox, ən kiçik bir ümid işığı yox.

Duman qoxusunun üstümə-başıma hopduğunu bilirəm. Bunu ertəsi gün məktəbdə sinif yoldaşlarım deyəcəklər. Hər dəfə belə olur sanki. "Kaş ki" deyirəm, "Kaş ki sabah azanında oyanaydım, mədənə gedən kömür işçilərinin avtobusuna minəydim". Onların avtobusu isti olur həm də. Batareyası yanır. Amma gün isinmədən qəsəbənin orta yerində düşürdülər məni. Anam buna razı olmur. Oturduğum ev çarşıya çox uzaq. O saatda uşaq başına küçələrdə... Böyük bir daşın üzərinə qoyduğum bağlamanı açıram, islanıb yapışmış yuxalardan bir parça qopardıb ağzıma atıram. Sıxıldığım üçün belə eləyirəm. Yoxsa hələ acmış-zad deyiləm. Alov tez keçir. Bu dəfə mən girirəm küveytə, saralmış otları gətirib yığıram sönməkdə olan alovun üstünə. Atam əlinə kiçik bir çubuq keçirib, hardan tapıbsa, otları bir yana doğru verib küləyin önünü açır. Öncə boz, qatı bir duman yüksəlir, sonra yavaş-yavaş o dumanın içindən atəş dilləri görünür.

Belə-belə vaxt gəlib günorta oldu. Aradabir sağa-sola gedənlər salam verir, atamla hal-

əhval tuturlar. Sonra ümidimi əməllicə qıran cümlələrlə uzaqlaşırırlar. Bazarda burdan maşın-filan keçməmiş, boşuna gözləyirmişik soyuqda. Uşağı üşütməyin mənası yoxmuş. Bilirik, bilirik də, başqa çarəmi var? Gözləyəcəyik o keçməyən maşın-filanı, gözləyəcəyik, demək. Bir ara "Neyləyək, oğlum, evəmi dönək?" demək istəyir atam, səsində bir ağırlıq, bir acizlik. Bir yenilmişlik... Sonra aramızdakı dumanın incələn yerindən ayaqlarıma, baş barmağımın ucundan dəlinmiş ayaqqabılarıma baxır. Bir siqaret də çıxarıb yandırır. "Bu həftə bazara gələndə bir cüt başmaq alırıq sənə" deyir. Boş bir vəd olduğunu ikimiz də bilirik. Lakin bunu da deməsə... Heç olmasa deyir. Həm özünə, həm mənə təsəlli verir beləcə. Bir baş aldatmaq deyil bu, xeyr. Mənim üçün gözəl xəyalları var, onu bəlli edir, hamısı bu. Şalvarının cibində boş yerə üç-beş quruş arayır barmaqları. Məcburmu, məğrurmu? Oğlunu oxudub adam etmiş olmağın ertələnmiş qüruru boğur məcburiyyətini.

Bir gödəkcə ala bilsə mənə. Belə içi tüklü-tüklü. Şapkası da olmalı, sonra şapkasının bağları da. Bağları çəkib bağlasam, yanaqlarıma qədər örtülsə başım. Tükləri qulaqlarıma dəysə, isitsə. Mavi olsun, ta dizlərimə qədər düşsün. Geniş olsun cibləri, geniş və tüklü...

Soyuqdandır, yəqin, yuxum gəlir, əsnəyirəm. Külək şiddətini artırdı, uğultusu bütün düzü tutdu. Sağda, solda kiçik bağçalar var. Yarpaqlarını töküb çılpalaşmış ağacların arasında fit çalaraq dolaşır külək. Atamın üst-üstə yandırdığı siqaretlərin tüstüsü ağzından çıxar-çıxmaz dağılır, nazilib yoxa çıxır. Havada bir müddət təqib eləməyə çalışıram, həməncə boşluğun rəngini alırlar.

Tam bu zamanda tərənin arxasından küləyin yaxasını yırtan bir motor səsi eşidilir. Atamın gözləri, dumanlı gözləri parıldayır birdən. Dönüb gözləməyə başlayırıq. Çox çəkmir, sarı bir traktorun burnu görünür. Bizə doğru bir xəbər kimi gəlir ağır-ağır. Tərənin üstünə tam çıxanda arxasında iki qoşqusu da olduğu görünür. Atam gözlərini qıyıb uzun-uzadı baxır, "bu" deyir, "Bu, dayının motoru". Traktor deməyə heç cür alışa bilmədi nədənsə.

İki dəqiqə belə çəkmir, gəlib dayanır önümüzdə. “Haydı” deyir atam, “Uğurlar olsun”. Qoşqular çuğundur yüklü. Sürücü kreslosunun sağındakı pəlçıqlı yerdə otururam. Dəstəklərdən yapışib yuxa dolu bağlamanı qucağıma yerləşdirirəm.

Öncə sürət qutusunun uzun qolunu çəkir dayım, qıcır-qıcır bir səsin ardından hərəkət edirik. Bir-iki kilometr aşağıda kəndin bir məhəlləsi, oymağı var, ordan sağa dönüb yönümüzü küləyə verəcəyik. Küləyi tam qarşından alacağıq yəni. Traktor sürətləndikcə daha çox üşüyürəm, üşüdükcə üşütməm artır. Kiçik, qurucu əllərim dəstəyin dəmirinin soyuğunu alıb içimə, ciyərlərimə qədər daşıyır. Barmaqlarımdan biləklərimə qədər qıpqırmızı oldular hələ indidən. Nazik köhnə pencəyim, süni köynəyin altında büzüşdükcə büzüşürəm. Dayım başına qəzildən bir papaq qoyub. Bütün üzünü örtür, yalnızca gözləri açıqda. Əynində qalınca, qırıqlı bir gödəkcə var. İri əllərinə də yun əlcəklər keçirib. Yenə də üşüyür. Oymağı keçib küləyə dönməyə əməllicə sürəti artırır. Qızaran əllərim qaralmağa başlayır. Külək vurduqca gözlərimə yaş dolur. Yanaqlarıma doğru sürüşən damlalar həmən yayılır. Bir gödəkcə ala bilsəydi atam... Belə tükli-tükli... Rəngi önəmli deyil, mavi də, yaşıl... Hətta qəhvəyi rəngli belə ola bilər. Mədən işçilərinin geydiklərindən də ola bilər. Dayım bir ara göz ucuyla boşluqda sallanan ayaqlarıma, baş barmağımın ucundan deşilmiş ayaqqabılarıma baxır. Başındakı papaq üzünü örtüyü üçün bir şey düşünürmü, anlaya bilmirəm. Yol kənarında kiçik kölətlərin ətrafına düzölmüş çıpaq söyüd ağaclarına baxıram, uzaq bağçalara, dağların döşünə söykənmiş yurdlara... Amma ən çox da gələcəyə... Keçəcəyə bunlar, bilirəm, keçəcəyə. Atam yaşayıb o günləri görəcəyə.

Bir saat sonra çevrə yolunda bir yerdə düşürtdü məni dayım. Günəş batmağa yaxın, üfəqdə soyuq bir qızartı... Dağların üzərindən buz kəsmiş cəhənnəm alovlanır. Ev, şəhərin ta o biri tərəfində, yarım saatdan artıq getməyin lazımdır. Çörək bağlamasını qoltuğumun altına sıxışdırdım. Əllərim getdikcə daha da qızarıyır, qızardıqca da hissizləşir. Qollarımın ucunda

uzanan boş əlcəklər kimi. Ciblərimə soxuram, ikidə bir çıxarıb ağzıma aparıb hoxururam, təsir eləmir. Üzümde ən son ifadəmin donduğunun fərqi deyəm, yanaqlarımı, dodaqlarımı qıpqırdada bilmirəm. Alnıma kəskin bir ağrıyla yerləşən qəribə bir qatılıq var. Neyləsəm də, qaşlarımı oynada bilmirəm. Lakin yenə də donmaq, donaraq ölmək ağıma gəlmir nədənsə. Küçələrdən evləri sipər edərək keçirəm sürətli addımlarla. Bir ara qaçmağı sınayıram. Azğın külək arxamdan əsir artıq. Küçələr bomboş. Hər kəs köçüb getmiş sanki, yaxud külək alıb aparmış, kimsə yox. İtlər belə bir daldanacaq tapıb gizlənməmişlər bəlli ki. Buradakı geniş bağçalı böyük evi də keçincə az qalır. Sola dönmə yolun sonunda. Yüz addım var, ya yox.

Təkotaqlı evdi bu. Evin sahibi üç-dörd otaqlı evini bölmüş, arxa tərəfdən də bir qapı açmış. Keçən il kirələdik bu tək otağı. Əlimi şalvarımın cibinə salıb açarı çıxartmağa çalışıram. Açara toxunub-toxunmadığıma əmin deyiləm. Heç bir şey hiss eləmirəm artıq. Qoltuğumun altından çörək bağlamasını sürüşdürüb yerə qoyuram. Əllərimi ağzıma aparıb hoxururam, təkrar cibimə salıb axtarıram. Bir yandan da ayaqlarımı, qıclarımı isindirmək üçün olduğum yerdə atılıb düşürəm. Bunu şüurlu olaraq eləmirəm. Bir refleksdi, yəqin. Bədəni özünü qorumağa çalışır, hücum çəkən soyuğa qarşı qorunur.

Açara toxunuram mütləq, lakin toxunduğumu demir əllərim. Təkrar ağzıma aparıb tez-tez hoxurmağa başlayıram. Bir azacıq isinsə, açarı tutub qıfıla salacaq qədər isinsə, yetər. “Sonrası asan” deyirəm, “Sonrası asan” deyər təkrarlayıram ürəyimdə, özümü inandırmaq istəyirmiş kimi. Əllərimi cəld-cəld şalvarıma, pencəyimə sürtürəm. Sonunda kiçik bir canlanma gəlir, açarı tapıb çıxardıram. Yenə də hələlik iki barmağımın arasında tuta bilmədiyim deyilə bilməz. Bir şikəst adamın üsuluyla tuturam. Lakin şikəstlikdə usta deyiləm. İllərdir çolaq olan, hətta barmaqları olmayan biri belə mənim qədər çarəsiz ola bilməz. Açarı yuvasına yaxınlaşdırıram, çənəmdəki titrəmə artır, bədənim üst-üstə üşütmələrlə bir iç zəlzələsi yaşayır. İniləyərək gülməyə başlayıram bir

yandan. Çarəsizliyin bir komediyaya döndüyü anlardı bunlar. Eyni zamanda ağladığımı da fərqundəyəm. Üsyandan deyil, xeyr, amma özümü çarəsizliyə, ümitsizliyə qarşı müdafiə eləyəcək bir silahım yox. Ağlamağım buna görədir, yəqin.

Açarı bir neçə dəfə yerə düşürdərək çətinliklə götürdüyümü xatırlayıram. Ümidimi bütünlüklə itirdiyim dəqiqələrdə çıxıb getmək istədim. Lakin burdan daha tez çata biləcəyim tək bir yer belə ağıma gəlmədi. Əllərimi hovxuraraq, üstümə-başıma sürtərək isitməyə çalışdım. Kiçicik bir foyedəyəm, deyəsən. O tək otaqlı evin kiçik bir foyesi də var. Elə isə mütləq bir də foyeyə açılan qapı olmalı. O qapını necə keçdim? Keçdimmi? Elə bir qapı varmı, həqiqətən? Bilmirəm, bilə bilmirəm. İllər sonra xatırlamaq o qədər zor ki... Nə qədər unutmaq istədim o tək otaqdı evdə keçən günləri, nə qədər!

Dizlərimin üstünə çöküb əllərimi pencəyimin aralığından qarnıma salıb bədənimin istiliyinə qovuşdurdum. Bunu, yaxşı ki, ağıl elədim. İşə yarayır sanki. Bir müddət beləcə gözlədim titrəyərək. Sonra qalxıb daha bir kərə sınıdım. Açar yuvasında döndü donuq bir səslə. Dönük, tutqun, soyuq bir səslə. Qapının qolunu dirsəyimlə sıxıb endirdim. Əyilib yerdəki bağlamamı götürdüm, evimə girib qapını sürətlə bağladım.

Evin içi buz kimi. Ən az çöl qədər soyuq. Şüşələr cingildəyib durur. Divardakı boşluqlardan sızan küləyin fiti gəlib qulaqlarımı tapır. Tələsik sobanı yandırmalıyam. Yoxsa öləcəyəm. Öləcəyəmmi? İlk dəfə ölüm düşüncəsi gəlir ağıma. Sobanın önündəki kibrit qutusuna tərəf əyilirəm. Nə yaxşı, sobanı evdən çıxanda doldurmuşam. Bir parça qov da var Allahdan. Əllərimi təkrar hovxururam, qovu dişlərimin arasına yerləşdirib, kibriti çaxmağa çalışıram. Barmaqlarımın arasından sürüşüb düşür. Dişlərimin taqqıltısı çaxmağı titrədir. Yenə də yanacaq, demək, yenə də alov alacaq. Heç bir şey buna mane ola bilməz. Bir kibrit də çıxarıb çaxıram, alov alır. Alov sanki içimdə bir yerdə, bəlkə də, göz bəbəklərimdə parıldayır. İki əlimin arasında tutub qoruyuram. Əllərim

istiliklə tanış olur. Əyilib dişlərimin arasındakı qovu alışdırıram. Qapqara bir tüstü yüksəlir, sifətimə yapışır. Gözlərim yaşarır. Qovun əməllicə tutuşduğuna əmin olandan sonra sobanın qapağını aralayıram. Birdən sobanın içindən əsən bir külək əlimdəki qovu söndürür. Çöldəki külək, deyəsən, evin içindəki bütün havanı sobaya, sobanın baca borusuyla göy üzünə doğru çəkmək istəyir. Bir dəfə, bir dəfə də cəhd eləyirəm, hər dəfə qov eyni sürətlə sönmür. Yenə də şükür, əllərim tutur artıq.

Gedib küncdəki köhnə divanın üstündən bir parça qəzet götürüb gəlirəm. Xeyr, başqa cür olmayacaq. Parçalayıb bir qismini sobanın içinə, odunların arasına yerləşdirirəm. Qovu da onların üstünə qoyuram. Əlimdə qalan qismini yandıraraq əməllicə alovlandığını görüncə, son həmləni eləyirəm. Qəzet kağızları od alır, alovun dilləri avqust istisində çöldə susuz qalmış bir iti xatırladır mənə. Tarladayıq, bəlli ki, suyumuz tükənmiş olmalı. Dərzlərin kölgəsinə sığınmağa çalışsan, fəqət sığmayan bir it. Bizim itimiz olmalı. Böyük dilini çölə çıxarıb. Sürətlə yalmanır. Sobanın qapağını bağlayarkən durub bu fotosəklə baxıram bir neçə saniyə. Qapaq bağlanınca birdən partlama olmuş kimi bütün tüstü evin içinə hücum edir. Dumanların arasından sobanın qapağını tapıb açırım. Qəzet kağızları qaralıb, sönmür. Qovun da, odunların da alov alacağı yox. Maşayla yamış kağızları qarışdırıram, aralarından parlayan atəşə yeni kağızlar atıram. Beləcə fərqundə olmadan sobada alovu söndürəcək havaya yer buraxmıram. Bir az gözləyib sobanın soyuduğuna əmin olunca əlimi sobaya salıram, əvvəl kağız küllərini, sonra iri odunlardan bir-ikisini çıxarıram. Bir dəfə də, son bir dəfə də cəhd eləyirəm.

Küncdəki yer palazını sürüyərək sobanın yanına gətirirəm, yavaşca büzüşüb yatıram. Yuxumda atamla yol kənarında dayanıb gözləməyə başlayıram. Atam "Nəqliyyat" deyir, "Bir nəqliyyat gəlsə"...

Çevirəni:
Aslan QULİYEV